

La Svizra durant l'epoca romana

■ **L'istorgia da la Svizra sco part da l'Imperi roman sa splega tranter l'emprim tschientaner a.C. ed il 5avel tschientaner s.C. Il territori da la Svizra odierna è vegni integrà successivamain en l'Imperi roman tranter l'emprim tschientaner a.C. e l'emprim decenni s.C.** Al cumenzament dal segund tschientaner ha l'erecziun dal *limes* autgerman-retic (en ils pajais federativs odierns Rheinland-Pfalz, Hessen, Baden-Württemberg e Baviera) spustà ils confins da l'Imperi davent da la Svizra dad oz. Ma già il 259/260 han invasius germanas (Alemans) ed ina situaziun precara a l'intern da l'Imperi s'furzà ils Romans da renunziar als territoris a dretga dal

Rain ed al nord dal Danubi e da sa retrair al nov *limes* Danubi-Illes-Rain. Suenter l'invasiun dals Gots en il territori occidental dals Romans l'onn 401 en la finala tut las truppas romanas vegnidas retratgas dal nord da las Alps per proteger l'Italia.

Roma fa urden en il territori

Confurm a lur moda d'expansiun e d'administraziun abituala, pari ch'ils Romans hajan s'furzà si als Helvets (sesents en la Svizra Bassa dad oz) ed als Rauracs (regiun da Basilea) suttaless il 58 a. C. ina spezia da protectorat ch'als servava in'autonomia furmala. Il sid dal Tessin ed il territori dals Allobrogs (regiun da Genevra) eran da lez temp già sut lur controlla e dal 16 al 15 a. C. han els conquistà er las valladas al sid da las Alps e la Rezia. Il territori da la Svizra vegn damai integrà pass per pass en in mund politic e cultural centrà en il spazi

Gallia e la Germania. Il champ legiunari da *Vindonissa* (Windisch), erigì il 17 s. C., è in punct cardinal dal dispositiv militar; ina funcziun ch'el ha pers il 101 e regudagnà il 259.

In auter element decisiv creà dals Romans è la societad urbana. Ils lieus tscher-nids paran da correspunder tant a l'existenza d'ina aglomeraziun celtica sco a la nova situaziun strategica ed economica. Las colonias fundadas a Nyon (*Colonia Iulia Equestris*, 45-44 a. C.) ed ad Augst (*Colonia Raurica*, 43 a. C.), lura *Colonia Augusta Raurica* en a l'entschatta destinadas surtut a prender als Helvets ed als Rauracs il gust da nomadisar, ma ellas represchentan a medem temp er in instrument pussant per la romanisaziun. Vers il 45 s. C., cur che la ruta imperiala dal Grond Son Bernard è finida, vegn il Vallais distatgà da la Rezia e daventa la nova provinza da las Alps Graias e Peninas; las quatter schlatas ch'abitavan là vegnan unidas ed *Octodurus* (Martigny) daventa il *Forum Claudii Vallensium*. L'onn 73, quatter onns suenter la suppressiun d'ina revolta dals Helvets, daventa lur chapitala *Aventicum* (Avenches) ina colonia (*Colonia Pia Flavia Constans Emerita Foederata Helvetiorum*). Pli tard erig'ins là in grond complex da bajetgs publics ed ina miraglia imposanta.

Enturn questas citads en sa furmads ina ventgina da vitgs (*vici*), surtut en ils lieus nua ch'ins stueva chargiar e stargiar marganzias, sco a *Lousonna-Vidy* ed a las cruschadas da las grondas rutas, sco ad *Urba* (Orbe). Il terren enturn la *Colonia Iulia Equestris* han ins distribuì als veterans da la chavallaria da singulas legiuns, tut il rest da la champagna è vegni partì en parcelas, mintgina cun entamez la dimora dal proprietari, la *villa*. Tschients da questas villas han ins puspè chattà, surtut cun agid da la

L'amfiteater ad Avenches. L'Aventicum roman furmava la pli gronda citad sin il territori da la Svizra odierna.

FOTO: PD

distanzas, staziuns da paus (*mansiones*) e sustas da chavals (*mutationes*). Pliars vias registradas en l'itinerarium Antonini mainan tras la Svizra odierna, tranter auter duas vias da *Brigantium* (Bregenz) via Cuir e Com a Milaun.

Ils lavuratori locals en bain s'accurschids da la concurrenza d'utro', han però mantegnì lur posiziun, surtut en la fabricaziun d'objects per il mintgadi. Las exchavaziuns ad Avenches mussan che la propor-

identificaziun cun ils agens) ha favurisa questa colliaziun sin il champ religius. Il medem succeda er sin il champ formal: naturalissem e represchentan da la figura umana sa cumbineschan cun il plaschair celtic da furmas geometricas (ch'er ils Germans vegnan lura anc a reactivar).

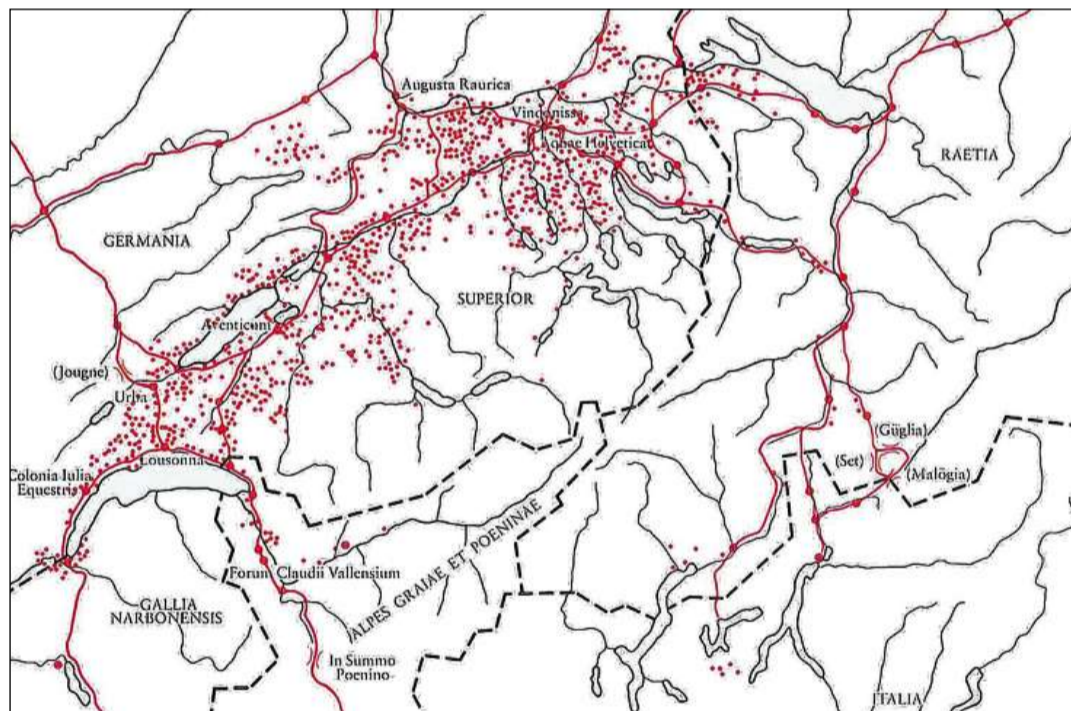
Fin e cuntinuitad da la cultura romana

Il 260 s. C. abandonan ils Romans il cunfin da la Germania e da la Rezia superiura ed il 401 quel dal Rain. Oz en ins pront d'admetter che questa retratga n'è betg stada in tagl uschè abrupt sco quai ch'ins aveva carti e che l'epoca romana ha fatg plazza mo plaun a plaun, quasi senza ch'ins percorschia, a quai ch'ins numna ussa il temp medieval. La pussanza imperiala è sa smiunida progressivamain, ses represchentan directs en partids, ils contacts en daventads pli e pli rars: las populaziuns romanisadas en restadas enavos sulettas, confruntadas oramai cun nova glied ch'arrivava e ch'ins stueva acceptar. Sco per la preistorgia pon ins sa dumandar er qua, sche l'epoca romana ha stgaffi in fundament impurtant per in ulteriur svilup cultural, u sch'ella n'è stada nagut auter ch'ina spezia da parantesa briglianta. Tscherts istoriografis en da l'avis che la politica romana d'urbanisar il territori saja a la fin stada in fiasco: las destrucziuns dal 259/260 tras ils Alemans, la disfata d'Avenches, il svilup dals *vici* fundads en il lieu d'antierius vitgs celtics e vers la fin dal Gavel tschientaner il transferiment da plirs sezs episcopals en l'in u l'auter da quests vegls vitgs paran d'esser la cumproma. Ma forsa èsi er be «natural» ch'ins ha en il temp medieval puspè dà la preferenza als lieus facils da defender, ch'ins aveva duvrà avant il temp dals Romans, als quals quests ultims avevan dentant pudì renunziar, cunquai ch'els controllavan il territori en tut sia larghezza. Independentamain da quests transferiments en ils uestges – installads a partir dal terz quart dal quart tschientaner (la cristianisaziun è stada l'ovra da l'epoca e dal mund roman) – en lur funcziun ils remplazzants dals administraturs sparids e malgrà ina decadenza urbana ch'ulteriuras exchavaziuns pon anc relativar, restan las citads episcopals centers politics, economic e culturals cun ina muntada decisiva. Dador las citads en las villas ils lieus che restschavan ils Galloromans (ch'ins numna da qua davent Romans) en tschertga d'in refugì, ils capos germanas ch'installeschavan là lur residenza, gea perfin las emprimas baselgias parochialas. Dal temp che arrivavan ils novs «barbars» avevan las populaziuns localas già assimilà il latin, da maniera ch'els elements linguistics celtics en las linguas romanas en marginals.

Pelvaì, durant il temp medieval na discurra nagin en Europa d'ina «crudada da

l'Imperi» e tut las tentativas da regruppar il territori vegnan consideradas sco la simpla renovaziun d'ina entità anc adina actuala. Sin il plaun da la cultura visuala è la contribuziun germana plitost in'aggiunta ch'ina substituziun. La cultura antica en sia furma galloromana cuntinuescha a furnir ils models essenzials, fin che l'art roman propona lura ina sintesa originala ed ina nova coerenza.

Igl è da sa smirvegliar quant darar ch'ins tira endament en Svizra il passà preroman per definir u postular in'identità culturala, cuntrari a la Frantscha che celebrescha ses Gals u a las nazziuns da l'America Latina ch'en sa distanziadas dal domini spagnol sa regurdond da las civilizaziuns precolumbianas. Martigny (il 1983), il Grischun (il 1985) e Turitg (il 1986) han festiva lur «2000 onns d'istorgia» sa referind a la conquista romana sco data da naschientscha. L'appel al latin e las referenzas a la «Helvetia» (in term che cumpara pir en la renaschientscha) ch'ins chatta però regularmain en connex cun la furmaziun dal stadi federal modern e sias interpresas culturalas sa basan probablmain sin il fatg ch'il temp dals Romans è stà l'emprima perioda istorica, en la quala il territori da la Svizra è vegni implitgà, e quai avant la partiziun linguistica che furma ina da las atgnadas, ma er ina da las sfidas da la Svizra odierna.

Vias, abitadis e champs militars dal temp dals Romans.

CHARTA: ARS HELVETICA

mediterran che cumpiglia l'entira Europa Occidentala e tanscha da l'Engalterra fin a l'Africa dal Nord ed a la Turchia. A l'entschatta ha el ina rolla da rempar cunter il squitsch dals Germans, ina posiziun da cunfin, sco quella ch'el vegn puspè ad avair il 259 s.C. suenter l'invasiun alemana, cur ch'el *limes* fortifitgà turna puspè enavos fin tar il Rain. Ma tranteren, durant l'expansiun da l'Imperi roman vers il nord ed il temp da pasch dals emprims dus tschientaners s.C., è el cumplainamain collià cun il svilup dal mund roman. Ins na dastga dentant betg discurrer da quest territori sco dad in'unitad, las provinzas stgaffidas al dividan sistematicamain en differentas regiuns.

Roma ha introduci per l'emprima giada en l'Europa Occidentala in urden territorial, concepì raziunalmain, imponì cun la forza ed organisà en grondas dimensiuns. Quel sa fa valair fin en ils plans da las citads ed en la parcellaziun dal terren agricul. Questa planisaziun vegn dictada en emprima lingia d'ina logica militar, ma ella serva er a l'economia ed a las isanzas localas. Cun il Grond Son Bernard, il Jougne en il Giura ed ils pass retics exista ussa ina rait stradala incumparabla che garantescha las colliaziuns tranter l'Italia ed il nord da la

fotografia or da l'aria. La gronda part è situada sin territori helvetic, en la Svizra Bassa, savens en vischinanza da las aglomeraziuns.

Cultura galloromana, ierta antica

Ils Romans introduceschan er ina lingua, ina moda da viver e da pensar, isanzas e basegns, tecnicis ed objects. I para che las populaziuns integradas en l'Imperi roman hajan adoptà gudent questas innovaziuns culturalas grazia a las qualitäts praticas ed al prestige social collià cun ellas, senza ch'els Romans avessan stuì las imponer cun la forza. I na sto betg esser in d'itg, fin che l'aristocrazia locala, incorporada en la structura da la pussanza, era sezza er aderenta da la romanisaziun.

Quest fenomen da culturisaziun ensemen cun las megras vias da transport ha per consequenza ch'ins chatta ussa en il territori bler dapli bains vegnints nà da l'Italia e da la Gallia, mintgant perfin or da l'Egipta u or da l'Orient. Da questa spessa rait da vias dat per exempel perditga l'«Itinerarium provinciarum Antonini Augusti», in'ovra dal quart tschientaner tempriv cun Milaun sco center impurtant. I sa tracta d'in register da las vias da transit dal temp roman imperial cun indicaziuns da

ziun da cheramica «importada» sco er il luxus dals bajetgs s'augmentan, cur ch'ins s'avischina al forum ed al center da la citad antica. Per lavurs da prestige sco ils mosaics da la villa da Boscèaz sper Orbe ston ins perfin avair clamà specialists nà da regiuns romanisadas pli baud, en quest cas nà dal sid da la Gallia. Il sidvest da la Svizra, ch'è pli datiers da quels centers, è dal reminent er la regiun nua che la culturisaziun para dad esser stada la pli cumpleta.

Il volumen considerabel da l'architectura (er quai in novum per il territori) producida directamain u indirectamain tras ils Romans, n'avev ins mai pudì realisar senza mastergnants indigens ch'avevan emprendì las novas tecnicis da construcziun. En tut las spartas e sin tut ils stgalims sa sviluppa damai in'activitad locala. Ils lavuratori da las villas produceschan ils objects da mintgadi per lur abitants e per quels dal conturn, entant ch'en las citads s'installeschavan lavuratori pli specialisads cun ina clientella pli vasta; là han ins chattà plirs objects (surtut da bronz) cun in aut nivel. Observond l'art e la cultura ves'ins co che las tradiziuns celticas e romanas en sa maschadadas e co che l'*interpretaziun romana* (vul dir l'isanza dals Romans d'integrar en l'atgna religiuon diuus esters tras

Palantschieu da mosaic ad Augusta Raurica – ina da las bieras perditgas da la cultura romana en Svizra.

FOTO: PD

La preschentaziun:
Dossier «La Svizra durant il temp roman»

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=2077
www.chattà.ch